

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Ще ви разкажа едно друго приключение, още по-гомбровичевско...

Действието се развива на ул. „Витолд Гомбрович“¹, а датите за отбелязване са две: 24 срещу 25 юли 1969 г. и 04 август 1904 г. Така поводът е двоен: 50 г. от смъртта на автора на *Фердидурке* и 115 г. от рождението му.

Разказан *ex post*, този брой, посветен на Витолд Гомбрович, има за цел да въведе в малко познатото у нас поле на литературоведската гомбровичология, като представи писателя в неговата многоликост, защото „има няколко (десетки?) често нямащи много общо помежду си Гомбровичовци“ (Милати). Затова и първата част тръгва от проблематичния въпрос кой/какъв е Гомбрович (структуралист, постмодернист, постколониалист, постсекуларист, социолог, драматург и/ли друг), а втората го разглежда в диалог с Другия (двойника, читателя, Шулц, Набоков, шляхтича, аржентинците...).

Маските, които надява (и същевременно отхвърля) Гомбрович, могат да бъдат подредени в различни сюжети. В статиите на Белецки, Фют, Тишнер, Салга четем основанията за интерпретация на творчеството на Гомбрович през призмата съответно на структурализма, постколониалните изследвания, постсекуларизма, социологията. Вътрешен на този сюжет е прочитът на световния писател като псевдо(пост)структуралист (Белецки) и като структуралист – „бурдийанец от улицата“ (Салга). Надлитературата, разбирана като непрестанна, интелигентна и коварна игра с литературната традиция (Гловински), е специфично предизвикателство за имплицитния читател. От друга страна, на емигранта писател в търсене на издател му е трудно да стигне до реален читател (Суханов), а у дома е белязан от критическата рецепция на съвременниците си (Петров). Какво е отношението на заявлия се атеист към религията (Тишнер) и на антисциентиста към науката (Белецки); как така той „не вярва в живописиста“, укорява я в „безсловесност“, застиналост, безжизненост, а притежава толкова картини и сам умножава и моделира своя портрет по време на срещите си с другите (Милати); как „не вярва в музиката“, а тя му носи „нечовешка наслада“ и помага да се разкрие телесността на текста (Маргански), да „си играе идеално с полския, само

¹ Снимката на корицата „занича“ към входа на Музея на Витолд Гомбрович във Всола, Полша (ул. „В. Гомбрович“ №1). Музеят двойник се намира във Ванс, Франция („Плас дю Гран Жарден“ №36).

на него може да направи така, че да прозвучат всички ноти“ (Суханов)? От анализа на Гомбровичевото отношение към музиката могат да се изведат връзки и с неговата социология и психология на изкуството (Салга, Болецки), играта с кича (Бродски). Как драматургът трудно намира общ език с театралите, но сам се превръща в „актьор в своя личен и литературен живот – актьор, чиято най-успешна роля е на своето собствено алтер его“ (Кухарски)?

Отделните статии сами по себе си биха могли да създадат впечатлението за едностранчивост или да изкривят образа на Гомбрович. Тук те образуват констелации, за да изпъкне по-ярко нееднозначността на властелина на антиномиите, писателя на парадокса: говоренето му в режим на „вяра“ от позицията на невярващ; самопредставянето като неполски писател² от позицията на непрестанно диалогизиращ с полската литературна традиция и иззад маската на шляхтич; ироничното му самообявяване за първия структуралист и т.н. Както категоричните мнения на Гомбрович често са втъкани в художествения му свят, така тук темите на статиите са скачени една за друга: религията е следвана от своето друго – науката, естествено продължена от своя страна в социологията; след музиката и живописата идва ред на драмата – как се отнася работата на драматурга Гомбрович към саморежисирания му живот в перформативния *Дневник* (Кухарски); основанията за определяне на автора на *Транс-Атлантик* като аржентински писател (Пивонска) отговарят на прочита му като наследник на сарматската традиция и рицарския (шляхтишки) етос (Блонски); Гомбрович в съпоставка с полския писател Шулц (Петров) или с емигранта от славянски произход Набоков (Бродски). Две от статиите разглеждат задълбочено двата издадени на български език романа: *Фердидурке* (Народна култура, 1988, прев. Димитрина Лау-Буковска), анализиран през темата за срама и двойничеството (Палоф), и *Космос* (Панорама, 2018, прев. Катерина Кокинова), интерпретиран по 12 различни начина (Яжембски). Множественият прочит на Йежи Яжембски, най-изтъкнатият гомбровичолог, служи за идейно ядро и своеобразна поанта на броя, затова и се намира в сърцевината му, свързвайки всички елементи.

За отправна точка на броя служи ключовият текст на Януш Славински за основната слабост на гомбровичологията. Ако си спомним твърдението на Гомбрович,

² „Цял живот съм се борил да не бъда „полски писател“, а себе си, Гомбрович, целият този неизкореним навик да се говори за „наш“ намирам за смешен“ (DIII 286). Тук и в целия брой за въведени съкращения при рефериранията произведения на Гомбрович с инициал и стр.: Ф – *Фердидурке*; ДП – *Dziennik 1957-1961*; ДIII – *Dziennik 1961-1969*.

че „псевдонаучността на днешната критика става вече непоносима“ (ДП 177), както и неразбирането, което среща още с първите си книги, ще разберем защо неуморно дава инструкции на читателя. Та нали той е „*self-made man* на литературата“ (ДП 224). Да, но оттук именно възниква „неможенето“ на гомбровичологията според Славински: ние неизменно говорим с езика на Гомбрович и сме обречени да преповтаряме собствените му анализи. Симптом, забелязан още през 1976 г., и може би валиден и днес? Инфектирана ли е гомбровичологията (след 2002 г.) и ако да, има ли лек за нея, оставям да прецените от настоящия брой.

Тематичната палитра при съставителство беше засечена с въвеждането на водещи имена в литературоведската³ гомбровичология от различни езикови и национални контексти с две български добавки. Нужно е да се направи самокритичната бележка, че слабо присъства френскоезичната, почти изцяло липсва испаноезичната и напълно отсъства немскоезичната гомбровичология, както и писателските перспективи. Надявам се това да предстои в един следващ литературоведски брой, посветен на Гомбрович. А дотогава авторът на *Космос* ще настоява, че не е „философ и теоретик“ (Ф 87), но същевременно „не вярва в нееротичната философия“ (ДП 249). „Страстният апостол на лекотата“ (Милати) и трагик ще прегърне лекотата като свой основен творчески принцип (Кухарски):

Оттук лекотата често става дълбина – за твореца. Лекотата – това може би е най-дълбокото, което творецът има да каже на философа. (ДП 73)

Точното място за извънредния брой *Витолд Гомбрович, ex post* (посветен на фасцинирания от Младостта Гомбрович) е хуманитарното списание за млади изследователи *Филологически форум*. Това щастливо осъществяване нямаше да е възможно без отзивчивостта и всеотдайността на преводачите, анонимните рецензенти, консултантите, редакционната колегия на списанието, коректорите, както и съредакторите на някои от статиите. Благодаря им от все сърце.

Пот, Гомбрович върви, ние след него, крачоли, токове, прахоляк, влачим се, влачим... да запретваме ръкави, скъпи Гомбровичолози! Играе ли ви се на шах?

Катерина Б. Кокинова

³ За езиковедско изследване върху Гомбрович вж. Хамзе, Д. Езикът на комичното. Върху творчество на полския писател новатор Витолд Гомбрович, София: Авлига, 2016.